

## Seminariet Fornborgar, höjdbosättningar – aktuell forskning

Arkeologisektionens fjärde seminarium i samarbete med Stockholms läns museum ägde rum den 3-4 oktober med närmare 50 deltagare – ett synnerligen lyckat arrangemang med spännande föredrag och fascinerande besök i det glesbygda Roslagens skogar för att se fyra anläggningar av olika slag. Gunilla Hammarsjö inledde seminariet och Ola Kyhlberg fungerade som moderator. Michael Olausson ledde oss kunnigt till de olika anläggningarna i naturen.

Det inledande föredraget av Anders Bornfalk Back handlade om fornborgar och intellektuell import och utgick från Herrgårdsklint på Gotland med utblickar mot andra liknande anläggningar på Gotland. Vi fick klart för oss mängden av benämningar som idag finns för dessa höjdbosättningar. Anders föreslog att dessa i fortsättningen bäst kanske ska kallas permanenta/säsongbetonade boplatser inom kraftiga murar. Herrgårdsklint har en rejäl mur av kalksten och innanför finns husgrunder. Mårten Stenberger undersökte tre av dem. Olika kärltypen påträffades – 7 kg keramik – och spår av vardagssysslor konstaterades vid undersökningen. Troligen hade bosättningen kontroll över ett större omland. S.k. intellektuell import har konstaterats. Mycket indikerar att arkitekten av Herrgårdsklint influerats av den romerska idévärlden eftersom likheter finns med romersk ingenjörskonst.

Elin Engströms föredrag handlade om fornborgsforskning i arkivet – om Eketorps forskningshistoria och arkeologiska tankekollektiv. Hon utgick från de vetenskapliga publikationerna och arkivmaterial från Eketorpsprojektet. Eketorp fungerade som ett tankekollektiv. Medlemmarna i projektet – Mårten Stenberger och hans ”pojkar” – fungerade som ett sådant kollektiv. En ”tankestil” förenade alla – Eketorpsandan. En genomgång av materialet har visat, vilket hon beskriver i sin avhandling *Eketorps veckningar*, att Mårten Stenbergers uppfattningar dominerade och att ”pojarna” hade att följa dessa. Då Stenberger var död kom emellertid ”pojarna” att avvika från den linjen och andra synpunkter och tankar kunde göra sig gällande om projektet. Tyvärr saknas ännu en samlad, analyserande publikation om Eketorp!

Åsa Alering berättade om projektet Gripeberg – en fornborg i Smålands inland. Gripeberg är en av två ”borgar” i Kronobergs län. Kulturparken Småland/Smålands museum undersökte Gripeberg – handgrävning av små schakt och ytor. Platsen bedöms som en vallanläggning från bronsåldern på grund av <sup>14</sup>C-prov snarare än en försvarsanläggning från yngre järnålder. Spännande var att höra om och se bilder på de stenpackningar som påträffades längs murarna och även under murarna. Nio stensättningar fanns inom två undersökta schakt på en sträcka av 50 meter. Undersökningen visade dock inte spår av att begravningar skett i dessa packningar – däremot fanns inslag av skärvsten (skörbränd sten) i en av dessa. En sten med två slipade ytor påträffades – kanske en del av en större slipsten/malsten som medvetet slagits sönder. I stenen skönjs en möjlig skålgrop. Kanske stenpackningarna använts i begravningssyfte men så att malt material (ben) ströts över? Eller – menade Alering – kanske hanteringen av stenarna varit viktigast?

John Hamilton talade om intern topografi och struktur inom folkvandringstida storgårdar. Exempel togs från Skeke i Rasbo sn och Rörby i Bälinge sn. Det var stora och betydande gårdar under järnåldern. Han visade med bilder de mängder av hus som en gång funnits på de båda platserna och att hallar/platåhusliknande kunnat urskiljas över tiden. Gårdsstrukturerna tycks ha varit likartade med bostadshus, ekonomibyggnader, hall, specialhus, förråd och

brunnsområde. Gårdarna saknar anknytning till fornborgar men sådana bosättningar har likheter i vissa avseenden med sådana anläggningar.

Michael Olausson ställde i sitt anförande frågan Varför bygga på höjder? Hans föredrag handlade om folkvandringstidens höjdbosättningar och utgick från hans egna undersökningar av den mäktiga höjdbosättningen i Runsa från tiden 400 – 600 e Kr. Vi fick veta vad för slags fynd som påträffats – bl.a. Torshammarring från troligen 500-talet – kanske den äldsta påträffade i Sverige. Vidare fanns en tre cm lång remlöpare med klara maskbilder. Bilderna ger association till Janusansikten! Ingen parallell har hittills påträffats. Men varför byggde man på höga berg? Sannolikt var det elitpersoner som besökt Europa och fört med sig erfarenheter därifrån. Det finns mängder av sådana bosättningar i centrala Europa. Det kan alltså vara idéer/mode som föranlett motsvarande höjdbosättningar i vårt land. Troligen bodde eliten inte hela året om på höjderna och därför kan höjdbosättningarna inte anses som gårdar i vanlig bemärkelse. Speciella tillfällen var de däremot bebodda! Unik är också den 3 cm stora delen av en fågelfigur av brons från vendeltiden.

Vår spännande och intressanta utflykt leddes skickligt av Michael Olausson som trots att 49 ivriga arkeologiintresserade personer slussades ut i naturen och spred sig nyfiket omkring för egen forskning ändå lyckade hålla ihop skaran och forsla oss från plats till plats. Bastubacken i Riala är en inte undersökt anläggning med en mur runt ett ovalt berg. På slutningen syns ett flertal terrasser som kan ha hyst hus. Platsen är Helgö-liknande med vallanläggning och husterrasser. Michael anser inte att det är en fornborg – men vad det en gång har varit kan inte bestämmas utan undersökning. Cirka en och en halv kilometer därifrån besökte vi den vanliga fornborgen Burehäll som anses vara från bronsåldern. Det är svårt att dra slutsatser vad det en gång har varit. Anläggningen ligger i en gammal bronsåldersbygd. Vi visades den stora ringformade hällristningen på lodrät häll med två mindre likartade ristningar. Skålgropar finns på berget ovanför ristningen och skålgropslokaler på flera platser i närheten.

Den tredje anläggningen var Darsgårde fornborg från folkvandringstid som undersöktes av Björn Ambrosiani 1956/7 och 1960/61. Ca 60 % har undersökts och ett 20-tal husgrunder påträffades samt keramik som uppenbarligen var av estnisk typ. Anläggningen har brunnit ned minst fem gånger och byggts upp igen. Mycket bränd, sintrad lera har påträffats. Det är en fin utsikt uppifrån ned mot den forntida vattenytan. Darsgårde har anor från bronsåldern. Underst fanns en boplats från yngre bronsålder. Stora gravfält ligger i närheten med nästan 150 gravar varav många har undersökts. Vår sista anläggning var den märkliga Tistelkullen. Det är en gravhägnad från bronsåldern i Rimbo. Flera stensträngar – troligen tre – kan skönjas. Ett mäktigt stenblock är en mittblocksgrav från bronsåldern och ligger i den yttre murkanten och omges av en vall av stenblock. I närheten finns gravfält från bronsåldern med rösen och mittblocksgravar. Allt är placerat långt ut i skogsmarken.

Det var en mycket lyckad helg och vi får se fram mot den publikation med föredrag som arkeologisektionen avser ta fram!